

Вже з 1890 р. мінералогічний кабінет у технологічному інституті було оснащено петрографічною колекцією подарованою інституту професором Харківського університету Є. С. Гордієнком. У ботанічному кабінеті – з'явилися моделі, посібники та прилади для робіт з анатомії рослин, що мали відношення до ткацької справи.

У 1900 р. до ХТІ було запрошено на посаду викладача мінералогії Порфирія Петровича П'ятницького, доктора мінералогії і геогнозії. До того він працював на посаді екстра - ординарного професора Харківського університету з 1902 р. У ХТІ П. П. П'ятницький – викладач з 1900–1914 рр. за наймом, читав курс мінералогії та геогнозії, з 1903 р. завідував кабінетом мінералогії ХТІ. П. П. П'ятницькому в ХТІ було доручено читання лекцій двох годин і керівництво практичними заняттями дві години щотижнево. Протягом 1901–1914 рр. на посаді викладача за наймом працював приват-доцент Харківського університету Микола Миколайович Євдокимов. Він читав курс з геодезії та проводив практичні заняття у кількості однієї години щотижнево.

Окрім викладання геології у ХПТІ навчальним планом 1886–1887 рр. передбачалося викладання курсу анатомії та фізіології рослин. У XIX ст. відбувалася диференціація ботанічних знань на окремі наукові дисципліни. До цього часу вже досить розвинуті були основи морфології та систематики квіткових рослин, формувалися анатомія та фізіологія рослин.

Викладання курсу анатомії та фізіології рослин у ХПТІ було розпочато у 1886 р. приват-доцентом Харківського університету Миколою Євдокимовичем Дорофєєвим. У ХТІ він працював до 1911 р. спочатку штатним, а потім викладачем за наймом курсу анатомії та фізіології рослин. Ще одним викладачем, який багато зробив для розвитку природничої дисципліни у ХТІ є Андрій Олександрович Потебня – магістр ботаніки, приват-доцент Харківського університету. З 1911 р. – штатний викладач анатомії та фізіології рослин ХТІ, пізніше завідував ботанічним кабінетом.

Отже, важливою складовою загальної підготовки інженерів на початку становлення інституту стало викладання геології та ботаніки. В організації навчання цих природничих дисциплін особлива увага приділялася вивченню Харківської губернії. Характерною рисою організації викладання у галузі геології та ботаніки стало використання власного науково-педагогічного досвіду викладачів. За короткий час у ХТІ було створено лабораторну базу, зокрема окремий кабінет мінералогії, ботанічний кабінет, організовані практичні заняття.

*Вісник О.О.
ЛНТУ*

ІСТОРИЧНІ ЗАСАДИ ЗАРОДЖЕННЯ ОХОРОНИ ПРАЦІ

Історія розвитку охорони праці як і будь-якої іншої науки, викликає певний інтерес до тих завдань, які стояли перед нею у минулому і стоять на сучасному етапі розвитку продуктивних сил. За останні десятиріччя відбулися

масштабні зміни у характері та умовах виробничої діяльності. Людина оволоділа атомною енергією, залучила у процес своєї діяльності всі оболонки Землі і навіть вийшла в Космос. У сучасному техногенному середовищі широко використовується нафта і газ як первинні енергоджерела, технологічні процеси з підвищеними параметрами тиску, високих та низьких температур, що не могло не призвести до появи критичних ризиків впливу шкідливих і небезпечних виробничих чинників на організм людини та навколишнє середовище, загострюючи шляхи пошуку методів та засобів захисту від них.

Питання щодо запровадження безпечних умов праці завжди супроводжували розвиток цивілізації людства. Умови праці досліджували Аристотель (387-322 рр. до н. е.) і Гіппократ (459-377 рр. до н. е.). Зокрема, Гіппократ звернув увагу на шкідливий вплив на організм рудокопів пилу, який утворюється при видобуванні руди. Лікарі доби Відродження докладно описали важкі умови праці, якими вирізнялися гірничорудні та металургійні підприємства того часу.

У 1700 р. вийшла книга Бернардіно Рамацціні "Роздуми про хвороби ремісників", у якій було детально розглянуто питання гігієни праці й патологічних змін, що виникають в осіб різних професій. М. В. Ломоносов (1711–1765 рр.) написав основоположні праці про безпеку в гірництві. Питання гігієни праці були висвітлені Ф. Ф. Ерисманом (1842–1915 рр.) у книзі "Професійна гігієна фізичної та розумової праці" (1877 р.). Значний внесок у розвиток гігієни праці здійснив І. М. Сеченов (1829–1905 рр.), який у своєму "Нарисі робочих рухів людини" (1907 р.) науково обґрунтував низку питань щодо ролі центральної нервової системи та органів чуття людини в процесі праці. Багато зробили для наукового вивчення і вдосконалення гігієни та безпеки праці в умовах інтенсивного розвитку промисловості вітчизняні вчені В. Л. Кірпічов (1845–1913 рр.), Д. П. Нікольський (1855–1918 рр.), О. О. Прес (1857–1930 рр.), В. О. Левицький (1867–1936 рр.), М. О. Вигдорчик (1875–1955 рр.), О. М. Марзеєв (1883–1956 рр.) та ін.

Значний внесок у розвиток окремих питань охорони належить академіку М. Є. Жуковському (1847–1921 рр.), який розробив аеродинамічну теорію, що дозволило проводити інженерні розрахунки вентиляційних систем; академіку М. Д. Зелінському (1861–1953 рр.), який винайшов ефективну конструкцію протигаза, яка майже без принципових змін використовується і дотепер; академіку О. О. Скочинський (1874–1960 рр.), який досліджував причини пожеж та вибухів у вугільних шахтах; академіку М. М. Семенову (1896–1981 рр.), який створив ланцюгову теорію горіння та теорію теплового вибуху газових сумішей. Фундаментальні та прикладні питання охорони та гігієни праці висвітлені в роботах сучасних вітчизняних учених: академіків Б. О. Патона, І. М. Трахтенберга, Ю. І. Кундієва, В. А. Кордюмова; професорів К. Н. Ткачука, Г. Г. Гогіташвілі, І. І. Даценко та ін.

Початком наглядової діяльності можна вважати виданий 1719 р. Петром I Указ про створення Берг – колегії (гірничої колегії). У 1861 р. в Російській

імперії організовано орган спеціального нагляду за безпекою робіт у гірничій промисловості, який мав назву «гірничча поліція». Згодом, з розширенням державного нагляду за безпечним веденням робіт в інших галузях промисловості, цей орган неодноразово трансформувався, аж доки не набув вигляду сучасної Державної Служби гірничого нагляду та промислової безпеки України. Найстарішим спеціальним наглядом за безпекою є котлонагляд. Безпека експлуатації парових котлів контролювалася вже в 1843 р. губернськими інженерами. 60 років потому цей нагляд передали Фабричній інспекції Міністерства торгівлі і промисловості. А з 1910 року і до революції його здійснювали товариства котловласників.

У 1880 р. законом уперше впроваджено основні правила підземних робіт. У них було зазначено: «Роботи повинні здійснюватися так, щоб вони не становили небезпеки для життя і здоров'я робочих і сусідніх жителів, відповідати вимогам будівель». Радянський період історії нагляду за безпекою праці розпочався 17 травня 1918 р., коли Радою Народних Комісарів прийнято Декрет про створення інспекції праці.

Постановою Ради Міністрів УРСР створено Державний комітет з нагляду за безпечним веденням робіт у промисловості і гірничого нагляду Ради Міністрів УРСР (Держгіртехнагляд УРСР), а постановою уряду 1958 р. було визначено його основні завдання, обов'язки і права, з чого, власне, і розпочалася діяльність Комітету. Після утворення Держгіртехнагляду на нього було покладено функції державного нагляду в галузях і на об'єктах підвищеної небезпеки, а саме: у вугільній, гірничорудній і нерудній, нафтогазовидобувній промисловості, котлонагляду, при експлуатації підйомних споруд і посудин, що працюють під тиском, за належною експлуатацією родовищ корисних копалин і охороною надр, а також за виробництвом, зберіганням і використанням вибухових матеріалів.

З 1993 р. починається принципово новий етап в історії органів державного нагляду. Це було зумовлено прийняттям 14 жовтня 1992 року Закону «Про охорону праці». Україна була першою серед країн СНД, що прийняла такий Закон і виконала вимоги Міжнародної організації праці про організації незалежного державного нагляду з охорони праці. Отже, сторія розвитку науки щодо охорону праці пройшла довгий шлях свого становлення.

Вовк О. І.

ХНУ ім. В. Н. Каразіна

ВНЕСОК В. Н. КАРАЗИНА У РОЗВИТОК ЛІСІВНИЦТВА

Василь Назарович Каразін (1773–1842) є одним із найяскравіших представників вітчизняної інтелектуальної еліти кінця XVIII – першої половини XIX ст., який уславив своє ім'я на науково-освітньому поприщі. Відомий насамперед як засновник Харківського університету, він долучився і до розвитку багатьох галузей науки, зробивши внесок у фізику, хімію, метеорологію, статистику тощо. Разом із тим, особливості зовнішнього